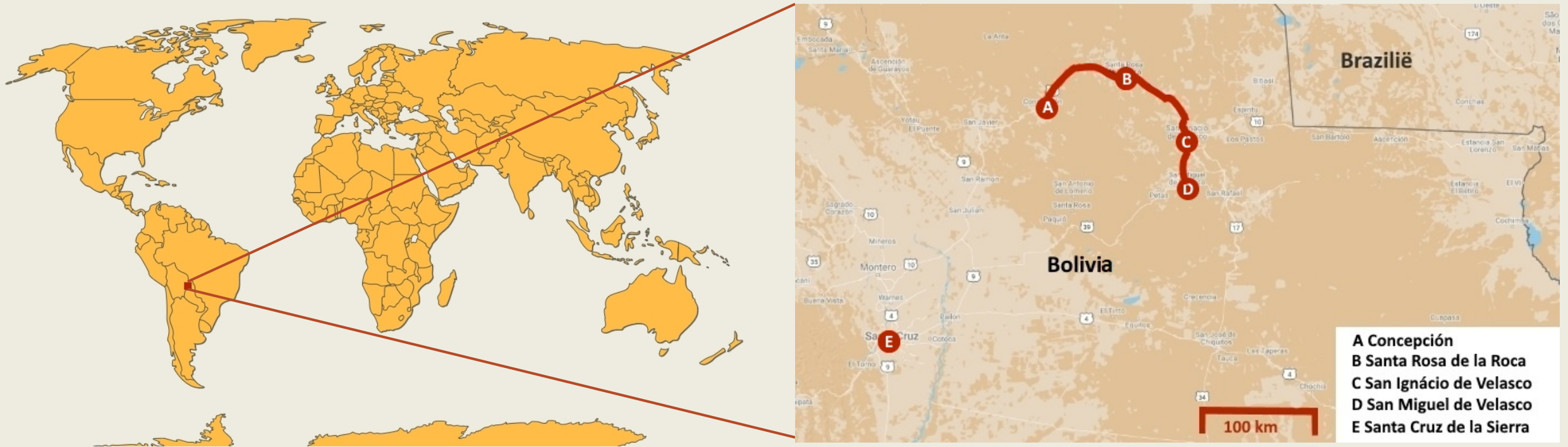

Op hoop van zegen

Paraguay – Bolivia | Anno 2008

Door het open raam dringt het vertrouwde ochtendgeluid van kraaiende hanen en kwetterende vogels binnen. En dat van de eeuwig pletsende regen. Nee, wacht, dat is de douche van hiernaast. Verdorie, het regent niet meer. Voorzichtig optimisme welt in mij op. Al meer dan vierentwintig uur zitten we in [Concepción](#) vast. De aanhoudende regens maken de piste door het regenwoud immers spekglad. Zou daar vannacht verandering in gekomen zijn?

*Wat de lijnbus kan,
dat kunnen wij ook*

Ik ga meteen op zoek naar onze reisgids Maria. Die is al druk met haar gsm in de weer om contact te krijgen met [San Ignacio](#). Spoedig komt het verlossende bericht – de lijnbus is er vannacht dan toch in geslaagd om vanuit Concepción San Ignacio te bereiken. Dat betekent dat de weg berijdbaar is. Want wat de lijnbus kan, dat kunnen wij ook.

Na vierentwintig uur duimendraaien in Concepción wordt het nu alle hens aan dek. Met 170 km aarden piste voor de boeg hebben we geen tijd te verliezen. Een volle dag had-

den we uitgetrokken voor ons bezoek aan enkele *reducciones* in de omgeving van San Ignacio, maar daar zal straks na de lange rit wellicht niet zoveel meer van overblijven.

En dat is doodjammer, want de *reducciones* in het Boliviaanse regenwoud vormen de enige *levende* getuigen van wat de jezuïeten hier in de 17e en de 18e eeuw tot stand brachten. De *reducciones* die we tot nu toe bezochten – zoals [San Ignacio Mini](#) in Argentinië, [La Santísima Trinidad de Paraná](#) en [Jesús de Tavarangüé](#) in Paraguay – zijn immers tot stenen ruïnes verval- len. Imposante monumenten in rode baksteen zijn dat, vaak te midden van de groene wildernis. Spectaculair en intrigerend, dat wel, maar toch doods en stil.

In de Boliviaanse *reducciones* daar- entegen belijdt de plaatselijke be- volking tot op de dag van vandaag nog altijd haar geloof. Voor ons zijn ze dus niet meer of niet minder dan de kers op de taart in onze verken- ning van de Zuid-Amerikaanse Mi- siones.

Argentinië – San Ignacio Mini

Paraguay – La Santísima Trinidad de Paraná – Kloosterverblijven

Paraguay – Jesús del Tavaránque – Kloostertuin

Paraguay – La Santísima Trinidad de Paraná – Galerij

Merkwaardige maatschappijtjes waren het, die *reducciones*. In het midden van de 17e eeuw telde men er een dertigtal, verspreid over Argentinië, Paraguay en Bolivia. Een eeuw later zouden er meer dan 140 000 indianen onderdak vinden.

“Maak eerst mensen van deze beesten, en dan pas christenen”, schreef een Vlaamse jezuïetenpater omstreeks 1640

Uiteraard hadden de jezuïeten de kerstening van de inheemse bevolking hoog op de agenda staan, toen ze de Guarani, de Tupi en de Chiquitos in kleine, zelfstandige nederzettingen samenbrachten. Maar daar bleef het niet bij. *“Maak eerst mensen van deze beesten, en dan pas christenen”,* schreef Josse van Suerck, een Vlaamse jezuïetenpater uit Antwerpen, omstreeks 1640.

Dank zij de noeste arbeid van die indianen groeiden de nederzettingen snel tot succesvolle economische entiteiten uit. In ruil daarvoor kregen ze een stukje westerse beschaving. Want van naaktheid, polygamie, dronkenschap, bijgelovige riten, toverij en kannibalisme

Argentinië – San Ignacio Mini – Monogram IHS, logo der Jezuïeten

Paraguay – Jesús del Tavaranche – Franciscus van Assisi

Argentinië – San Ignacio Mini

Paraguay – Trinidad de Paraná – Portaal

Paraguay – Trinidad de Paraná – Preekstoel

hadden de jezuïeten geen hoge pet op. Ze introduceerden *yerba mate*, een infusie van de blaadjes van de mateplant, als alternatief voor alcohol. Het telen van katoen maakte het dan weer mogelijk al die blote lijven zedig te verhullen.

De jezuïeten wisten zelfs westerse muziek, dans en koorzang te introduceren. Indiaanse instrumentmakers maakten indertijd violen en cello's die kwalitatief niet moesten onderdoen voor de beste exemplaren die in Europa gefabriceerd werden. Tot op vandaag vinden hier wedstrijden voor koren plaats, waar jonge indianen schitterende muziek uit de renaissance en de barok ten gehore brengen.

Maar er is meer. Het is in hun strijd tegen de slavenhandelaars dat de jezuïeten wellicht hun grootste succes boekten. Honderdduizenden indianen waren voordien door meedogenloze *paulistas* in de slavernij en de dwangarbeid gedreven. De jezuïeten wisten de Spaanse koning zo ver te krijgen dat de *reducciones* onder zijn rechtstreeks gezag geplaatst werden. Zo werden dit beschermd

Bolivia – Concepción –
Polychrome engel

Paraguay – Jesús del Tavaránque –
Pauselijk embleem

Bolivia – San Javier –
Houten figuren

territoria, waar afgezien van de jezuiten geen enkele westerling toegang kreeg, zelfs het Spaanse leger niet. In het regenwoud ontstond aldus een snoer van nederzettingen naar platonisch model met utopische en zelfs theocratische trekjes.

Het laat zich raden dat deze soevereiniteit op verzet stuitte – in de eerste plaats bij de Portugezen en de slavenhandelaars. In 1767 haalde de Portugese Markies de Pombal zijn slag thuis. De zwakke Spaanse koning Karel III ondertekende het edict dat alle jezuiten uit de Spaanse gebiedsdelen in Latijns-Amerika verdreef. Wat volgde, wordt door Roland Joffé treffend beschreven in zijn film *The Mission* uit 1986.

Van die merkwaardige maatschappijtjes getuigt heden ten dage een keten

van indrukwekkende ruïnes van vervallen kloosters doorheen Brazilië, Argentinië en Paraguay.

In het regenwoud ontstond een snoer van nederzettingen naar platonisch model met utopische en zelfs theocratische trekjes

Concepción – Plaza

Maar enkel hier, in het Boliviaanse regenwoud, bestaan die historische kerken nog steeds. Ze vormen er het kloppend hart van de maatschappij. Voor hun eucharistievieringen, hun doopsels, hun huwelijken, hun begrafenisseren kunnen de Chiquitos er nog steeds terecht.

Chauffeur Juan heeft er ondertussen geen

Einde van de verharde weg

gras over laten groeien. Hij heeft onze koffers op zijn imperiaal gehesen en vat zijn dagelijkse worstelpartij met het blauwe zeil aan om de illusie te creëren dat de koffers waterdicht afgeschermd zijn. Even voor acht waggelt de bus door de overstromde straatjes van de plaza van het slaperige Concepción. Hoopvol, maar met een klein hartje zien we de dag tegemoet. Op deze onverharde wegen verloopt het transport op het ritme van de regen. En wij zitten in de staart van het regenseizoen.

Geen half uur later bereiken we de onverharde piste. In dit lager gelegen, moerassige gebied is het niet uitzonderlijk om een alligator of een *capibara*, het grootste levende knaagdier, waar te nemen, zo probeert Maria er de moed in te houden.

Juans gedrongen gestalte achter het stuur is het enige wat in deze omgeving vertrouwen inboezemt

Schilderachtige indianendorpjes maken hun opwachting langs de weg. Hun karakteristieke lay-out – een kerkje, een schooltje, een handvol hutten rond een centrale *plaza* met kruisen in het midden en op de vier hoeken – danken ze nog steeds aan de onverdrotten bekeringsijver van de jezuiteten. De vrouwen bewerken de velden rond de dorpjes, de mannen proberen op de grote hacienda's de kost te verdienen.

Maar ons interesseert dat decor nauwelijks. We zijn gebiologeerd door het wegdek – of wat daar voor moet doorgaan. De aanhoudende regens hebben de weg spekglad gemaakt. Gestaag wordt de rode aarde door

Dorpje met kruisen op de hoeken van de plaza

de wielen van de voertuigen met water vermalen. Zo vormt zich aan het oppervlak een flinterdun zeeplaagje. Zelfs een voetganger kan zich daar nauwelijks op staande houden.

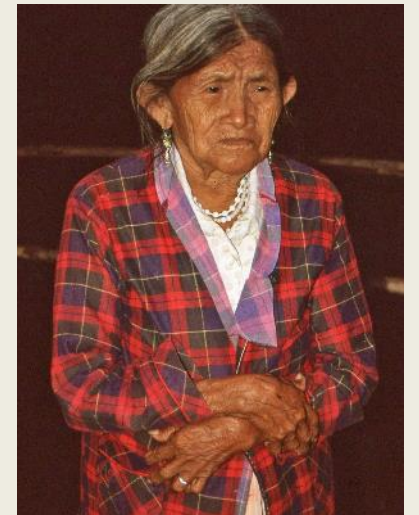
Maar Juan kent zijn bus en laveert haar vlekkeloos langs kuilen en richels. Zijn gedrongen gestalte achter het stuur is het enige wat in deze omgeving vertrouwen inboezemt. Rustig en secuur weet hij elke slip te vermijden. Zijn ervaring is een van de weinige elementen waarop we onze hoop kunnen stellen.

Tot een vreemd metaalachtig geluid onze aandacht trekt. Een blik onder de bus leert ons dat vooraan een stang is losgekomen. Ze bengelt zowat tien centimeter boven de grond, enkel aan de linkerkant hangt ze nog vast. Wat de functie van die stang is, is ons niet duidelijk, maar essentieel lijkt ze niet te

Lemoncito

Santa Rita

zijn. Hoog boven onze hoofden komen enkele gieren alvast poolhoogte nemen.

Hoog boven onze hoofden komen enkele gieren alvast poolhoogte nemen

Juan is er de man niet naar om zich door zulke akkefietjes van de wijs te laten brengen. Energiek trekt hij zijn overall aan en snijdt spiraalsgewijs een rubberen riem van een meter lang en 5 cm breed uit een oude binnenband. Daarmee sjort hij de weerbarstige stang tegen het chassis vast. Amper vijftien minuten later zijn we weer onderweg.

Twee uur rijden brengt ons nauwelijks vijftig kilometer verder. Dat betekent dat we omstreeks zes uur vanavond in San Ignacio zullen arriveren – als er geen nieuwe stangen

loskomen. De geplande bezoeken aan de *reducciones* kunnen we op onze buik schrijven, zo lijkt het.

Enkele ladingen rode aarde midden op de weg laten vermoeden dat de plaatselijke overheid inspanningen levert om de staat van de weg te verbeteren. Bulldozers staan klaar om het goedje te nivelleren, maar de aanhoudende regens hebben daar een stokje voor gestoken. Een maanlandschap is het geworden, voor kleinere voertuigen is hier geen doorkomen aan.

Zware vrachtwagens lanceren zich met een mix van snelheid en brute kracht dwars door de bruinrode brij

Toch lanceren zware vrachtwagens zich met een mix van snelheid en brute kracht dwars door de bruinrode brij. Brullend wroeten ze

Santa Rosa de la Roca –
Mennonieten met paard en kar

Hopeloos gestrand

Liever vier poten dan vier wielen

zich zonder omzien een weg. Hun laadbakken dansen over de modder. Alle voertuigen krijgen hier dezelfde kleur – bruinrood zoals het kleverige slijk.

Zelfs als voetganger heb je moeite om niet meteen onderuit te gaan

---

Een personenauto die volkomen kansloos in de smurrie gestrand is, krijgt van op één van die trekkers met oplegger een kabel toegeworpen. Even later hotst en slingert het voertuig als een speelgoedautootje achter de truck aan.

Aan Juan is dat niet besteed. Een geïmproviseerde piste door de slijkerige berm lijkt een uitweg te bieden. Met een lege bus maakt hij daar meer kans. We stappen even uit – dat maakt een verschil van ruim 1,2 ton. Be-

Met vereende krachten

dachtzaam, niet op snelheid, maar op precisie en vermogen, werkt Juan zijn bus door de brij. Ondertussen ondervinden we aan den lijve hoe glad het zeeplaagje wel is. Zelfs als voetganger heb je moeite om niet meteen onderuit te gaan.

Opgelucht halen we adem als we terug in de bus zitten, om die even verder weer in te houden als Juan op een schijnbaar onverdachte strook onweerstaanbaar naar de zijkant van de weg afglijdt. Opnieuw verlaten we de bus, moeizaam werkt Juan zich terug naar de as van de weg. Onze gemiddelde snelheid is naar zestien per uur gezakt.

Meer dan een gehucht is het niet, maar [Santa Rosa de la Roca](#) is de enige plek langs dit traject waar we een hapje kunnen eten. De waard van restaurant Don Guillermo kan zijn

vreugde niet op met het onverwachte bezoek. Zijn beste beentje en een uitgebreid menu wil hij voorzetten. Maar daar hebben wij nu even geen oren naar, we hebben nog negentig kilometer voor de boeg en zouden straks graag nog een glimp van de *reducciones* opvangen. Een snelle hap volstaat dus. Geen probleem, hij zal zich haasten. Een Zuid-Amerikaan die belooft zich te haasten? Dat is even geloofwaardig als een Belg die belooft zijn belastingen correct te betalen.

Maria laat zich overtuigen om samen even een kijkje te nemen in de keuken – achter het

restaurant, in open lucht. Kwestie van een beetje druk uit te oefenen. Zes katten en twee eenden blijken hier hun vaste stek te hebben. Borden worden hier wel eens ongewassen hergebruikt, weet Maria. Dus slaan we onder ons tweetjes maar even aan het afwassen.

Twee uur en een zeer voortreffelijke maaltijd later zetten we onze helletocht verder. Een kar met twee paarden geeft alle gemotoriseerde voertuigen het nakijken. Zonder enige twijfel is dat in deze modderjungle het meest geschikte voertuig. Het zijn mennonieten,

dat blijkt uit de kleding van de twee mannen en hun zoontjes – pet, ruitjeshemd, broek met bretellen.

Het zicht op vier vrachtwagens die beneden geblokkeerd staan, doet ons de moed in de schoenen zinken

---

Bolivia telt een vrij grote kolonie van deze Russisch-Duitse baptisten, die in deze verre uithoek zonder pottenkijkers hun uiterst strenge geloofsregels kunnen beleven. In de

afgelegen Chaco van Paraguay wemelt het van deze lieden.

Laag aan de horizon verschijnt een regenboog. Om half vijf breekt zowaar de zon door de wolken. Maria haalt haar notaboekje boven en neemt haar aantekeningen over San Miguel de Velasco door. Koestert ze dan toch nog enige hoop?

Een onbeduidend dalletje dat onze weg

Met vereende krachten

kruist, slaat elke sprankel hoop meedogenloos aan diggelen. Niet dat dit dal erg diep zou zijn of dat de hellingen erg steil zouden zijn. Het is het hallucinante zicht op de vier vrachtwagens die beneden geblokkeerd staan, dat ons de moed in de schoenen doet zinken. Sedert gisteren staan ze hier, ze kunnen vooruit noch achteruit. De chauffeurs hebben hier de vorige nacht doorgebracht, de volgende nacht is hun ongetwijfeld hetzelfde lot beschoren.

Onverstoorbaar zet Juan de afdaling in. Dat lijkt vlekkeloos te verlopen, maar beneden loopt het mis. Telkens weer glijden we verwaarloosd naar de zijkant van de weg in de richting van één van de geblokkeerde vrachtwagens. Er is geen voorbijkomen aan.

Met de rug tegen de vrachtwagen nemen we als een levende buffer tussen de bus en de vrachtwagen plaats

---

Chauffeurs van gestrande trucks aan de lunch

Toch schudt Juan een oplossing uit zijn mouw. Met de rug tegen de vrachtwagen nemen we als een levende buffer tussen de rijdende bus en de stilstaande vrachtwagen plaats. Terwijl Juan voorzichtig met zijn bus voorbij de vrachtwagen laveert, houden wij met gestrekte armen de bus op een veilige afstand van de vrachtwagen.

Dat lukt wonderwel, maar iets verder rijdt Juan zich opnieuw vast in moddersporen van wel dertig centimeter diep. Dat wordt duwen, maar in deze modderbrij is dat geen sinecure. In twee rijen stellen we ons op in de diepe bandensporen, en duwen met vereende krachten tegen elkaars schouders als een soort vrijwillige *chain gang*. Zelfs de chauffeurs van de gestrande trucks steken een handje toe – ze hebben toch niets anders omhanden. Wonder boven wonder slagen we er in de bus in beweging te krijgen. In één ruk rijdt Juan naar boven, het dal ligt voorgoed achter ons. Onze schoenen hebben dezelfde kleur als de auto's en de vrachtwagens – bruinrood zoals het kleverige slijk.

Met nog een rit van anderhalf uur voor de boeg kunnen we definitief een kruis maken over onze tocht langs de drie missies. Het enige wat ons nog bezighoudt, is wat de dag van morgen ons zal brengen. Want dan zal het er op aankomen tijdig en behouden in [Santa Cruz de la Sierra](#) te arriveren. Daartoe moeten we door precies hetzelfde moddertraject ploeteren, en dan nog eens ruim 300 km over geasfalteerde wegen tot Santa Cruz. Overmorgen stijgt daar immers in alle vroegte onze vlucht naar [São Paulo](#) op.

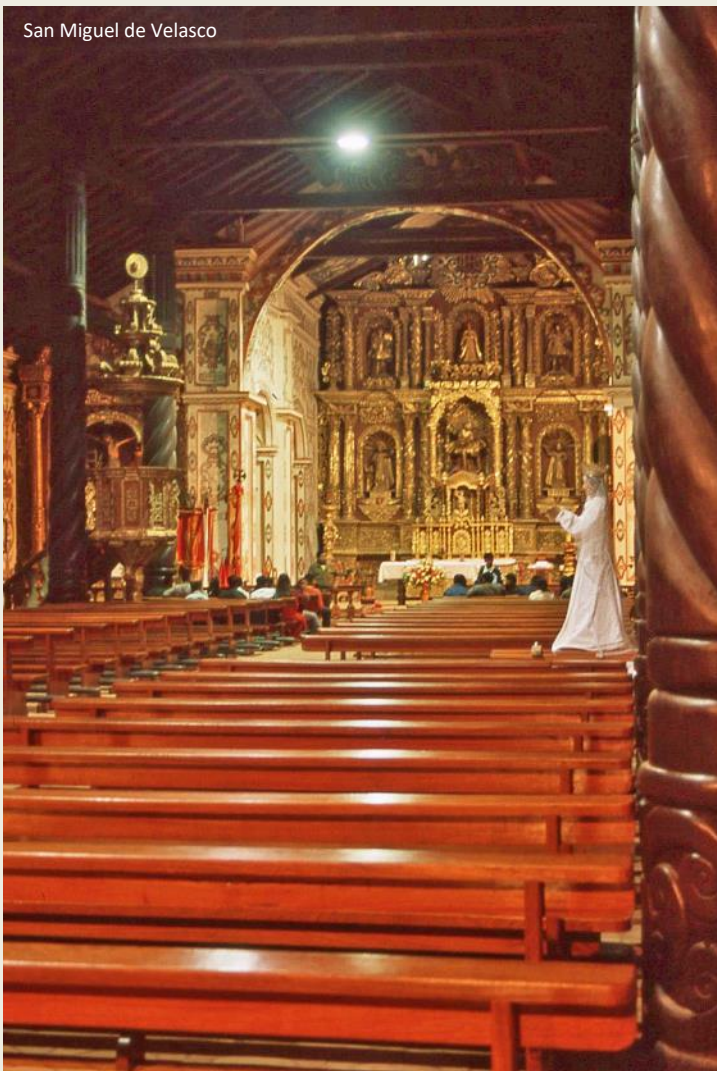
Toch schudt Maria op zo'n tien kilometer van San Ignacio nog een verrassend voorstel uit haar mouw. Laat ons niet inchecken in hotel La Mision, maar meteen naar San Miguel doorrijden en daar nog even de missie bezoeken – in volle duisternis uiteraard. Over *amper* 50 minuten kunnen we er zijn, en om 21 u. zullen we terug in ons hotel zijn – achteraf zal blijken dat ze eigenlijk 23 u. bedoelt. Ach, die Zuid-Amerikanen en hun tijdsbesef.

Zal de missie nog open zijn als we arriveren? Dat maakt niet uit, Maria weet waar ze voor

San Miguel de Velasco

de sleutel terecht kan. Zal het hotel ons bij onze late terugkeer nog willen ontvangen? Dat is geen probleem, zo blijkt. De hotelbazin kijkt niet eens vreemd op van onze vraag. Dat we gisteren helemaal niet opgedaagd zijn, is al vergeten en vergeven. Straks zullen de kamermeisjes, de kelners en de koks nog steeds

met een brede *smile* ter beschikking staan. Tot diep in de nacht zullen ze onze koffers dragen, ons eten bereiden, onze drankjes serveren. En ze zullen nog vragen of alles naar wens is ook. Ach, die Zuid-Amerikanen en hun gastvrijheid.

In het halfduister vertrekken om een missie bezoeken, dat is te zot om los te lopen. Maar na al die moeite om tot hier te komen, knaagt het verlangen om toch *iets* te zien te krijgen. Een kort overlegmoment in de groep brengt snel duidelijkheid – we gaan ervoor, de allerlaatste keer. Onder een open sterrenhemel rijden we zuidwaarts. De sfeer is nu wat minder gespannen, ik prijs ons gelukkig dat we op zo'n ervaren chauffeur als Juan kunnen terugvallen. Wel neen, lacht Maria mijn complimentje weg, dit is de allereerste keer dat Juan dit traject doet.

Regen en verkeer hebben deze piste beduidend minder geteisterd. We schieten dus vrij behoorlijk op, maar toch duurt het nog ruim anderhalf uur vooraleer we in [San Miguel de Velasco](#) arriveren. In de duisternis kunnen we nog net de witte klokkentoren ontwaren – enig in zijn

soort, want hij is helemaal in leemsteen opgetrokken.

De kerk is nog open, vooraan volgen een twintigtal catecheseleraars een opleiding. Ronduit indrukwekkend is het, dit barokke kerkinterieur. Het retabel achter het hoogaltaar is volledig met bladgoud bedekt en zuigt meteen alle aandacht naar zich toe. Ook de houten preekstoel draagt nog steeds het originele bladgoud. Maria vestigt de aandacht op de zee-meerminnen die in de sokkel uitgesneden zijn. Ongetwijfeld hebben de indianen die deze wezens vorm gaven, nooit de zee gezien – laat staan een zee-meermin. In de sacristie staan nog steeds de antieke houten ladekasten om kazuifels in te bewaren.

Jammer, in de andere missies moeten gelijkaardige schatten te bewonderen zijn, maar dat zal voor een andere keer zijn. Even betreden we het binnenhof, maar van de buitenarchitectuur kunnen we in de duisternis weinig onderscheiden. Dan dringt plots het geluid van frêle zangstemmen tot ons door. Barokke muziek golft door het nachtelijk duister. Waar komt dat vandaan?

In de verre hoek van het binnenhof brandt nog licht. Nieuwsgierig gaan we op zoek. In een veel te klein lokaal is een koor aan het oefenen. Een twintigtal tieners, enkele piepjonge violisten en cellisten musiceren alsof hun leven er van afhangt – ze willen een goede beurt maken op het komende festival.

Biechtstoel, preekstoel

Pupiter

Preekstoel

De gelaatsuitdrukking en de lichaamstaal van de dirigente laat vermoeden dat er nog veel werk aan de winkel is. Ook de *padre* verontschuldigt zich: “*Dit zijn maar eerstejaars, echt goed zijn ze nog niet*”, fluistert hij me verontschuldiging in het oor.

Diep in het regenwoud komt voor onze ogen een eeuwenoude traditie spontaan tot leven

---

En wat zou dat? Hemelse klanken zijn dit voor ons. Diep in het regenwoud komt voor onze ogen een eeuwenoude traditie spontaan tot leven, met een authenticiteit die haar weerga niet kent. Een onovertroffen culminatiepunt van een dag vol ellende is dit. Stel je voor dat het gisteren niet de ganse dag geregend had en dat we dit hadden moeten missen?

[Top](#)

Jaak Palmans
© 2012, 2019

[Terug naar Pacomaja](#)